

מרגליות מפרשת השבוע

ראה תשפ"ג - צדקה לרמאים

להארות והערות zeevizen@gmail.com

• משל שמבאר מדוע צריך לתת צדקה גם לרמאים.

• נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו פי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך. ביאור הלשון 'בגלל', וכן 'ולא ירע לבבך בתתך לו'.

• מה הקשר בין גלגול שבועה למצות צדקה?

נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו פי בגלל הדבר הזה יברכה ה' אלקיך בכל מעשך ובכל משלח ידך (טו, י).

או לייפציג, אבל מה שאתה חושב עלי חשבונות שאשלם לך עבור נסיעתך לעיירות המפסיקות ביניהם, אתה רוצה לגזול ולגולל עלי תשלומי חנם.

ואולם האמת היא, שהדבר שהסוחר הנער הוא לא כדעת ידבר (על פי איוב לד, לה), כי הלא אי אפשר לבוא למחוז חפצו מקום המסחר אם לא שתעבור נסיעתו על העיירות המפסיקות ביניהם, ומהצורך להעגלון לחשוב כל פרסה ופרסה אחת לאחת, למצוא לחשבון כמה פרסאות עולים בכללן למקום המסחר.

כן הדבר הזה בענין צדקה. אף שמרובים הרמאים, אך מחמת שהאדם יראה לעיניו (שמואל א טז, ז) ואי אפשר לו להבחין, ואין ביכולתו ליתן לעני אחד מן ההוגנים עד שיתן בכלל גם להרבה שאינם מהוגנים, לפי זה מהצורך שישלם לו הקב"ה השכר עבור כולן, היינו אף עבור הרמאים וכו' מהמשל מהעגלון.

ובזה מתפרש המקרא הנ"ל. שהרי ידוע שאדם אינו יכול להשביע לחבירו אלא בטענת ודאי ולא בטענת ספק, אבל כשיש לו עליו להשביע על טענת ודאי, יכול להשביע על פי גלגול גם על טענות ספק.

אם כן גם אנו נדרוש תיבת בגלל לשון גלגול, וזהו פירושו נתון תתן לו לכל הפושט יד נותנין לו, ולא ירע לבבך בתתך לו שמה רמאי ומעניינים שאינם מהוגנים הוא, על זה מסיים פי בגלל - היינו על פי גלגול, מהצורך שישלם הקב"ה עבור מה שנותנים אף לשאינם מהוגנים כנ"ל.

אמרתי לפרש מה שכתוב פי בגלל הדבר הזה. כי הנה הגמ' (שבת קנא:): דורשת גלגול חוזר בעולם, ולימוד זה יצא מזה שלא כתוב בעבור הדבר הזה וכו'.

ואמרתי אף אני לדרוש מה ששינה הכתוב לכתוב כאן לשון בגלל, על דרך אחרת, מה שאמרו חז"ל (כתובות סח.). בואו ונחזיק טובה לרמאים, שאלמלא הם היינו חוטאים בכל יום. ואמרו על אחד שהיה מפרנס לכל הבאים להתארח בצל קורתו, ושאלו אצלו הלא ידוע שיש הרבה רמאים ביניהם.

והשיב בדרך משל, שבטוח הוא לקבל שכר אף על הרמאים. למשל, סוחר נער שלא נסע מעולם למרחקים למקומות המסחר, בא לשכור בעל עגלה שיקחנו למוסקבה או לליפציג שהמהלך לשם הוא דרך כמה וכמה עיירות. והסוחר הזה שאל לבעל העגלה כמה רוצה עבור נסיעתו, והתחיל העגלון לחשוב לעצמו העיירות אשר הוא צריך לעבור בנסיעתו עד בואו למקום המסחר, וחשב לפני הסוחר לעיר ההיא ערך שלשים פרסאות, עוד להלן עיר אחת אשר מהצורך לעבור עליו עוד ששים פרסאות. עוד הזכיר איזה עיירות המפסיקות שמהצורך לעבור עליהן, על כל פנים סך הכל עלה החשבון עד מקום המסחר הנצרך להם לערך מאה פרסאות, ובקש מאתו בערך עבור כל פרסה איזה סכום ידוע כמו דרך ליתן עבור כל פרסה ופרסה.

והסוחר הנער שלא נסע מעולם במסעיות כאלו, גער בנזיפה על העגלון, ואמר לו אני לא נצרך לי רק למקום המסחר כמו מוסקבה

* * *

• אחר שביקש ירמיהו שהקב"ה ישלם את אנשי ענתות בבני אדם שאינם מהוגנים, מדוע היה צריך לבקש שלא יקבלו שכר?

• אם הצדקה לרמאים הוא דבר שלילי, איך מצאנו הרבה מאמרי חז"ל שאמרו 'בואו ונחזיק טובה לרמאים'?

• ביאור דברי רבי מאיר, שיש פתחון פה לבעל דין לשאול, אם אלקיכם אוהב עניים הוא מפני מה אינו מפרנסן?

ולכאורה מה שמסיים 'כדי שלא יקבלו עליהן שכר' מיותר לגמרי, ומלתא דפשיטא ולא צריכא כלל.

ונראה כי יש לדקדק, הואיל ולקללה יחשב מה שנותנים צדקה לאיזה עניים רמאים, אם כן איך מצאנו שהרבה מאמרי חז"ל אמרו בואו ונחזיק טובה לרמאים, משמע שאף להם מזדמן מהאנשים שאינם מהוגנים.

ובזה אפשר לפרש מה שמבואר בסוף פרק קמא דבבא קמא (טז:): שאמר ירמיה על אנשי ענתות (ירמיהו יח, כג) ויהיו מקשלים לפניהם בעת אפף עשה בהם, אמר ירמיה לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם אפילו בשעה שעושין צדקה הכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים כדי שלא יקבלו עליהן שכר.

ואמרתי לדרוש בזה על פי האמור בפרק קמא דבבא בתרא (י).
תניא היה רבי מאיר אומר יש לו לבעל הדין להשיבך ולומר לך, אם
אלקיכם אוהב עניינים הוא מפני מה אינו מפרנסן, אמור לו כדי
שניצול אנו בהן מדינה של גיהנם.
וענין השאלה הזאת נראה, שבאמת מה שמזמין להם הקב"ה
פרנסה על ידי צדקה לעניינים טובים והגונים, קשה הדבר מאד,
וכאמרו פרק קמא דברכות (ו): מאי פָּרַם זְלוּת לְבָנֵי אָדָם (תהלים יב,
ט), רבי יוחנן ורבי אלעזר דאמרי תרוייהו, כיון שנצטרך אדם
לבריות פניו משתנות ככרום. ואמרו (ראה עירובין יח: סנהדרין
קח:): שמהראוי להתפלל שיהיו מזונותיו מרורים כזית מהקב"ה,
ואל יהיו מתוקים כדבש מבשר ודם.

* * *

• **ביאור מאמר חז"ל - יותר ממה שבעל הבית עושה עם העני, העני עושה עם בעל הבית.**

• **מדוע היה צדיק ששמח מאד בשעת נתינת צדקה, יותר מאשר במצוות אחרות?**

והשיב, כי הלא אמרו חז"ל (נדה טז:): אותו מלאך הממונה על
ההריון לילה שמו, ונוטל טפה ומעמידה לפני הקדוש ברוך הוא,
ואומר לפניו רבונו של עולם טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש,
חכם או טיפש, עשיר או עני.

ובלי ספק אילו היתה הברירה נתונה לברור לעצמה, בודאי היתה
הטיפה בוחרת להיות עשיר, אך אין הבחירה מסורה לה, רק כפי
מה שגוזרים שם כן הוא.

והנה אני רואה שזה העני המקבל ממני הצדקה, מקבלה בשמחה
גדולה עד מאד. ואם על רוע מזלו וגורלו הוא שמח, ואם היו נותנים
לו הברירה קודם בריאה להיות עשיר ונותן צדקה, או עני ומקבל
צדקה, בלי ספק שלא היה רוצה להיות עני מקבל, והיה בוחר
להיות עשיר ונותן.

ואם העני שמח בקבלת הצדקה, מה מאד הגדלת השמחה כפולה
ומכופלת עלי שזכיתי בטוב חלקי, ונעים גורלי שאני עשיר ונותן
צדקה.

על כל פנים מבואר שלעניינים המהוגנים קשה הדבר להיות
מזונותיהן מיד בשר ודם, והקב"ה אוהב עניינים ומפרנסן בעצמו, רק
כדי להציל העשירים מדינה של גיהנם יש עניינים שאינו מפרנסן.

* * *

• **ביאור הבקשה של ירמיהו על אנשי ענתות.**

• **מדוע הוא מוכרח שיהיו רמאים שיבקשו צדקה?**

ואם כן זהו מה שאמר ירמיהו על אנשי ענתות, וַיְהִי מִקְשָׁלִים
לְפָנָי - שיזמין להם הקב"ה רק אנשים שאינם מהוגנים, ולא יהיה
ביניהם אף עני אחד מהוגן.

וכבר הקדמנו, שבדוקא על פי גלגול מקבלים שכר על הרמאים,
דהיינו כשנותנים גם לעניינים מהוגנים, כמו בשבועת ספק שרק
כאשר יש שבועת ודאי אפשר לגלגל גם שבועה על הספק, אבל אם
נותן צדקה רק לאינם מהוגנים לבדם אין מקבל שכר כלל, ואם כן
כשיזמין הקב"ה שכולם יהיו אנשים שאינם מהוגנים, לא יקבלו
שכר עליהם.

(גליא מסכת ח"א, דרוש מעשה הצדקה דף כט ע"ג)

[רבי דוד מנובהרדוק, רבה של נוברהרדוק. תקכ"ט-תקצ"ז]

וכבר מבואר לפנינו מדרשה, **פִּי בְּגִלְלֵי הַדְּבָר הַזֶּה** - שעל פי גלגול
נותן הקב"ה שכר לנותני צדקה אפילו על מה שנותנים לרמאים,
הואיל ואי אפשר להבחין בין הגון לרמאי, אם כן גזרה חכמתו
יתברך בזה שהקב"ה יפרנס כמה עניינים מהוגנים בעצמו, ואם משום
הצלת העשירים מגיהנם שצריכים לזה מצות צדקה, מוריד הקב"ה
לכמה רמאים שיהיו מחזירים על הפתחים לקבל צדקה, ומערב
הקב"ה ביניהם איזה עניינים מהוגנים גם כן, ומקבלים שכר על ידי
גלגול על כולם בכלל.

ואם כן, על ידי הרמאים מציל הקב"ה לכמה עניינים מהוגנים מקבלת
צדקה ומלהיות פָּרַם זְלוּת לְבָנֵי אָדָם, ויכול הקב"ה לפרנסם בעצמו,
כיון שיש גם אינם מהוגנים שגם להם נותנים.

[ראה עוד אריכות דברים בענין צדקה לעניינים שאינם מהוגנים, בגליון נו - ראה תשפ"א]

לעילוי נשמת הנערה הצדקנית הקדושה מרים הי"ד בת הרב בנימין אלימלך יבלחט"א

נעקה"ש עם נפשות רבות טהורות בחזרם משפוך שיח בשרירי בית מקדשנו אור לכ"ב במנחם אב ה'תשס"ג ת.נ.צ.ב.ה.